

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA,
 ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
 KATOLIČKOG BOGOSLOVSKOG FAKULTETA U ZAGREBU

Lovorka Čoralić — Damir Karbić

Časopis »Croatica Christiana Periodica« pokrenut je 1977. godine s ciljem unapređivanja znanstvenog istraživanja i nastave crkvene povijesti te njezine popularizacije. Zamišljeno je da godišnje izlaze dva broja časopisa, što je i ostvareno uz izuzetak prve i druge godine izlaženja. Časopis je pokrenuo urednički odbor u sastavu A. Ivandija (glavni urednik prvog broja), J. Kolarić, M. Biškup, F. Šanjek, I. Tomljenović i J. Turčinović. Glavni urednik od drugog broja je F. Šanjek, koji časopis vodi i danas.

Časopis je podijeljen na više tematskih cjelina prisutnih u svakom broju, ali nejednako zastupanih brojem strana. Okosnicu časopisa čine rubrike »Rasprave i prilozi«, koja sadrži izvorne znanstvene radove i pregledne članke iz različitih područja crkvene povijesti, i »Vrela«, u kojima se objavljuju originalni tekstovi i prijevodi izvorne građe (dokumenti, rukopisi). Osim navedenih časopis sadrži rubrike »Priopćenja« (sitni prilozi), »Prikazi i recenzije«, »Kronika« (bilješke o simpozijima i obljetnicama) te »Bibliografije«. Časopis je značajan doprinos hrvatskoj historiografiji, kako izborom tema, obrađenih na interdisciplinarnan način, tako i kvalitetom priloga. Otvoren je suradnji domaćih i stranih znanstvenika, koji i svojim priložima obrađuju crkveni aspekt hrvatske povijesti.

S obzirom na tematiku možemo izdvojiti nekoliko značajnijih cjelina. Ovdje ćemo prikazati radove, koji se odnose samo na neke od njih, a druge ćemo samo ukratko spomenuti.

Posebnu temu predstavljaju radovi u kojima autori prikazuju pojedine arhivske fondove ili skupine izvora, uglavnom prepričavajući njihov sadržaj. Tako M. Hrg u prilogu »Izveštaj biskupa J. Haulika Svetoj Stolici o stanju zagrebačke biskupije iz 1841. godine« (god. III, br. 3, 1979, 93 -107) u cijelosti objavljuje uz kratak komentar četiri biskupova izvještaja. Prepričavajući ukratko sadržaj »Osamnaest dokumenata o poljičkim glagoljašima (1613—1652)« M. Mišerda (god. IV, br. 5, 1980, 79—107) upozorava na njihovo značenje za proučavanje crkvenih prilika u Poljcama u doba turske vlasti. Na osnovi vizitacija i pisama upućenih splitskom nadbiskupu autor donosi podatke o poljičkim glagoljašima i njihovoj povezanosti sa stanovništvom. Izvještajima istarskih biskupa Svetoj Stolici od XVI. do XVIII. stoljeća bavi se I. Grah u nekoliko radova. Autor detaljno prepričava sadržaj izvještaja, zadržavajući se napose na podacima o ekonomskim prilikama, brojčanom stanju svećenstva kako latinskog tako i glagoljaškog, djelovanju bratovština, jeziku

bogoslužja i ostalim oblicima svakodnevnog života svjetovnog i crkvenog karaktera.¹ S. Kovačić u prilogu »Crkva na skradinsko-kninskom području u XVII stoljeću prema izvještajima biskupa Svetoj stolici« (god. I, br. I, 1977, 24–33) analizira podatke o obnovi skradinske biskupije (1698) i nastojanju biskupa Grgura Civallellia da se proširi na dio kninske biskupije. Upozoravajući na odnose pravoslavnog i katoličkog stanovništva autor posebno navodi one dijelove pisama koji govore o nužnosti njihova suživota.

Osim vizitacija, neki su autori obratili pozornost i na druge skupine nepublikiranih izvora. »Ljetopis Klementa Oriovčanina (1756–1813)« tema je rada F. E. Hoška (god. IV, br. 5, 1980, 55–61). Autor prikazuje samo one podatke ljetopisa koji se odnose na crkveni život, upozoravajući pritom da se sam ljetopis podjednako odnosi na kulturnu, društvenu, političku i crkvenu povijest Slavonije i Srijema u drugoj polovini XVIII. stoljeća. A. Zirdum u prilogu »Franjevački ljetopisi u Bosni i Hercegovini« (god. IX, br. 15, 1985, 43–64) razmatra sadržaj i vrijednost ljetopisa za proučavanje crkvene povijesti i svakodnevlja kršćana od XVI. do XVIII. stoljeća. Sve dosad navedene radove karakterizira savjesnost i temeljitost pristupa izvorima, iako im se može prigovoriti nedovoljna samostalnost u otvaranju znanstvenih pitanja, koje izvori svojim sadržajem postavljaju.

»Građa za Illyricum Sacrum« J. Kolanovića (god. IV, br. 5, 1980, 141–154) predstavlja detaljnu arhivističku obradu zbirke Garagnin-Fanfogna Arhiva Hrvatske u Zagrebu, u kojoj se čuva dio građe sakupljene za pisanje tog djela te prikaz ostatka Farlatieve i Riceputieve zbirke, koji se čuva u nadbiskupskoj biblioteci u Padovi. S. Kovačić u radu »Tajni vatikanski arhiv i ostali papinski arhivi« (god. VII, br. 11, 1983, 1–31) razmatra karakter i značenje građe u navedenim arhivima. Autor navodi naše povjesničare i njihove radove i teme koje su obradili korištenjem ovog arhiva.

Detaljan inventar kanonskih vizitacija zagrebačke biskupije, bogatih podacima o crkvenom i svakodnevnom životu sjeverozapadne Hrvatske, predstavlja rad M. Hrga i J. Kolanovića »Kanonske vizitacije zagrebačke (nad)biskupije (1622–1822)« (god. VI, br. 10, 1982, 116–168; god. VII, br. 11, 1983, 145–183; god. VII, br. 12, 1983, 79–121; god. VIII, br. 13, 1984, 109–153; god. VIII, br. 14, 1984, 180–202), nedavno objavljen i kao zasebna knjiga.

Osim ovih radova, posvećenih arhivskoj građi, dio radova odnosi se i na narativne izvore. Nadasve značajan doprinos kritici izvora predstavlja rad N. Klaić »Baltazar A. Krčelić (1715–1778), autor tzv. odlomka ljetopisa iz 11. stoljeća« (god. IX, br. 16, 1958, 1–46) u kojem autorica razmatra dosadašnje historiografske ocjene navedenog teksta. Smatra da je Krčelić autor navedenog odlomka Zagrebačke kronike i popisa zagrebačkih biskupa, suprotstavljajući se uvriježenu mišljenju da je njegov autor Ivan arhidakon Gorički. Svoj stav autorica obrazlaže unutrašnjom analizom teksta, za koji smatra da više priliči znanstvenom dometu historičara

¹ I. Grah, *Izvjestaji pićanskih biskupa Svetoj Stolici (1589–1780)* (god. IV, br. 6, 1980, 1–25); isti, *Izvjestaji porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588–1775)* (god. VII, br. 12, 1983, 1–47); isti, *Izvjestaji novigradskih biskupa Svetoj Stolici (1588–1808)* (god. IX, br. 16, 1985, 63–93; god. X, br. 17, 1986, 113–147); isti, *Izvjestaj pulskih biskupa Svetoj Stolici (1592–1802)* (god. XI, br. 20, 1987, 26–68; god. XII, br. 21, 1988, 63–106).

XVIII. stoljeća, nego pravnom piscu XIV. stoljeća. M. Kurelac u radu »Vita b. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis et eius miracula' u izdanju Ivana Luciusa — Lucića i njegove 'Notae historicae ad vitam'« (god. XII, br. 21, 1988, 1–48) analizira navedeno djelo smatrajući da ono predstavlja početak kritičke historiografije u Hrvata. »Anton Zdenčaj (1721–91), nepoznati historiograf zagrebačke biskupije« predmet je istraživanja A. Lukinovića (god. XIII, br. 23, 1989, 55–66). Autor analizira djelo o povijesti zagrebačke biskupije sačuvano u rukopisu, smatrajući da njegov najznačajniji dio predstavljaju kronološke zabilješke o važnijim događajima njegova vremena, dok je preostali dio djela kompilacija iz Farlatia.

Diplomatička analiza bosansko-humskih povelja srednjeg vijeka predmet je više radova M. Brkovića.²

Ranosrednjovjekovna povijest predmet je obrade niza autora. M. Ivanišević u prilogu »Sveti Ivan Trogirski biskup« (god. IV, br. 5, 1980, 41–45) razmatra na osnovi isprava i hagiografija Ivanovu ulogu u svjetlu jačanja hrvatske države za Krešimira i Zvonimira te smjene na hrvatskom prijestolju početkom XII. stoljeća. F. Šanjek u prilogu »Ćirilometodska baština u Hrvata« (god. VII, br. 12, 1983, 122–129) promatra djelovanje braće Ćirila i Metoda s obzirom na njihov doprinos pokrštavanju Hrvata i širenju glagoljaškog pisma i slavenskog bogoslužja. Upozoravajući na pravce kojima se glagoljica širila u Hrvatsku, autor smatra da je glagoljica pismo koje hrvatsku kulturu postavlja na razmeđu između istoka i zapada. »Pitanje rasprostranjenosti Metodove nadbiskupije južno od Save« predmet je rada M. Hadžijahića (god. IX, br. 15, 1985, 1–23). Autor smatra da Metodova nadbiskupija Morava, koja je djelovala pod papinskom jurisdikcijom nije istovjetna episkopiji Moravi na Moravi, koja se nalazila pod jurisdikcijom carigradskog patrijarha. J. Marušić u prilogu »Supetarski kartular i pripadništvo Poljica Trpimirovoj Hrvatskoj« (god. IX, br. 15, 1985, 238–241) upozorava da je sadržaj kartulara dokaz pripadnosti Poljica državi Trpimirovića. »Crkvene prilike u Hrvatskoj za kneza Branimira (879–892)« analizira J. Lučić (god. X, br. 17, 1986, 1–16). Razmatrajući Branimirovo djelovanje u svjetlu papinskih pisama autor se napose bavi crkvenom organizacijom u dalmatinskim gradovima. Upozoravajući na važnost Hrvatske i Dalmacije za papinstvo, ističe presudnu važnost Branimirova doba za konačno opredjeljenje Hrvatske zapadu. N. Klaić u radu »Kako i kada postaje 'Metodova doktrina' kulturno dobro Hrvata« (god. X, br. 17, 1986, 17–39) analizira razvoj papinskog odnosa prema hrvatskim vladarima i biskupima od Branimira i Teodozija do Tomislava i Grgura Ninskog te njihov odnos prema glagoljaštvu, za koje smatra da se razvijalo na teritoriju bizantske Dalmacije. Smatra da je glagoljaštvo definitivno postalo dijelom hrvatske kulture nakon Zvonimirova krunjenja za

² M. Brković, *Diplomatičke formule biblijsko-teološkog sadržaja u latinskim poveljama bosansko-humskih vladara i velmoža od XII do XV stoljeća* (god. IX, br. 15, 1985, 24–35); isti, *Povelja bosanskog kralja Tvrtka I izdana splitskom nadbiskupu Andriji Gualdo god. 1390. (30. VIII)* (god. XII, br. 22, 1988, 141–150); isti, *Latinske povelje i pisma bosansko-humskih vladara i velmoža od XII do XV stoljeća. Izlaganje M. Brkovića u toku obrane svoje doktorske disertacije na FF u Zadru 9. VI. 1989.* (god. XIII, br. 24, 1989, 211–216); isti, *Bosanske srednjovjekovne latinske isprave izdane u Splitu* (god. XIV, br. 25, 1991, 109–125).

kralja Hrvatske i Dalmacije i njihova stapanja u jedinstveno kraljevstvo. »Slučaj svećenika Ivana poslije neuspjele urote protiv kneza Domagoja« obrađuje S. Kovačević (god. X, br. 17, 1986, 40—47). Autor na osnovi nedatiranog pisma pape Ivana VIII razmatra političke prilike u Hrvatskoj u doba kneza Domagoja. Autor prepričava tok urote i kažnjavanja urotnika s posebnim osvrtom na papine savjete Domagoju u vezi s navedenim događajima. N. Klaić autorica je i rasprave »Poganska stara ili Vela Hrvatska u cara Konstantina Porfirogeneta« (god. XII, br. 21, 1988, 49—62) u kojoj analizira izvore IX. stoljeća i izdvađa na njihovoj osnovi tri političke cjeline: pokrštenu županijsku Hrvatsku, avarsku pogansku bansku Hrvatsku i Sorabe oko Une s vojvodama.³

Izuzetno značajnu cjelinu u časopisu predstavljaju radovi posvećeni pojedinim srednjovjekovnim i renesansnim intelektualcima te intelektualnim kretanjima i školskim ustanovama u Hrvatskoj u to doba. Ovi radovi posebno su interesantni i važni, jer pokrivaju jedno od manje obrađenih područja u okviru hrvatske historiografije. Više radova F. Šanjeka posvećeno je djelovanju dominikanca Vinka Paletina. U radu »Korčulanin Vinko Paletin istraživač Yucatana i teoretičar španjolske conquiste u XVI stoljeću« (god. II, br. 2, 1978, 83—130) iscrpno prikazuje Paletinov rad na izradi karata, prevođenju navigacijskih priručnika te znanstveni i profesorski rad. Autor s teološkog i filozofskog aspekta kritizira Paletinove tvrdnje o opravdanosti španjolskih osvajanja, ocjenjujući pritom objektivno njegovu važnost u društvenom, vjerskom i političkom kontekstu XVI. stoljeća.⁴ J. Turčinović u prilogu »Antun Vramec u našoj kulturnoj historiji« (god. III, br. 3, 1979, 1—20) analizira rezultate historiografije o proučavanju Vramčeva života i djela. Upozorava na vrijednost teoloških djela A. Vramca, smatrajući da je on svojim djelima želio poslužiti katoličkoj reformi nakon tridentskog koncila. »Herman Dalmatinac, pisac i prevodilac znanstvenih djela iz prve polovice XII stoljeća« tema je rada F. Šanjeka (god. III, br. 3, 1979, 108—123). Prikazujući ukratko Hermanov život i znanstveni rad, autor zaključuje da je često bio sklon eklektizmu i površnosti. U prilogu objavljuje popis Hermanovih radova, bibliografiju radova o njemu i izvratke iz pojedinih njegovih rasprava. Isti autor u prilogu »Počeci teologije u Hrvata« (god. V, br. 7, 1981, 125—139) ukratko prikazuje organizaciju i sistem srednjovjekovnog studija teologije u Hrvatskoj. Autor ukratko prikazuje djelovanje istaknutijih teo-

³ Tematski blizak ovim radovima je i članak D. Nežića, Sv. Flor, biskup romanskog Opitergijuma, vjerovjesnik istarskih Hrvata? (god. IX, br. 16, 1985, 94—106, god. X, br. 18, 1986, 57—65, god. XI, br. 19, 1987, 17—25) te radovi pomalo neuobičajene tematike Hrvati i slavenska sredina u Andaluziji u 10. i 11. st. C. Picarda (god. XIII, br. 23, 1989, 211—218) i Dalmatinac Djanhar (o. 911—28. 01. 992) utemeljitelj Kaira F. Šanjeka (god. XIII, br. 23, 1989, 219—223).

⁴ Isti autor objavio je Paletinova pisma i izjave na inkvizicijskom sudu u Valladolidu (Prilozi za biografiju Vinka Paletina O. P., god. VI, br. 9, 1982, 91—111) i bibliografiju Korčulanin Vinko Paletin O. P. (1508—iza 1571), bibliografija (ibid., 153—167), te prilog Dominikanac Vinko Paletin (1508—poslije 1573) i svetojeronimska kongregacija u Rimu (god. VII, br. 11, 1983, 186—187).

loga u Hrvatskoj, napose Augustina Kažotića.⁵ Razvoj teoloških studija predmet je i rada M. Biškupa »Teološke škole u Hrvatskoj prije osnutka zagrebačkog Sveučilišta (1669)« (god. III, br. 3, 1979, 51–61). Autor prikazuje djelovanje samostanskih, gradskih i katedralnih škola u Hrvatskoj i Dalmaciji od XI. do XVII. stoljeća. Posebno se osvrće na nastavne programe i istaknute predavače na pojedinim katedrama upozoravajući da je tek privilegijem Leopolda Zagrebačka škola stekla rang najvišeg učilišta u hrvatskim zemljama. »Dubrovčanin Ivan Stojković (1390/95–1443), borac za jedinstvo Zapada i zbližavanje s Istokom« (god. VI, br. 9, 1982, 1–12) I. Tomljenovića kratka je analiza Stojkovićeva djelovanja u kontekstu crkvenih previranja XV. stoljeća (misije u Carigrad, sazivanje i rad bazelskog koncila) i njegovih stavova u pojedinim teološkim pitanjima. Kratke podatke o školovanju I. Stojkovića na Sorbonni između 1417. i 1422. godine donosi A. Tuillier u radu »Dubrovčanin Ivan Stojković i pariško sveučilište« (god. VIII, br. 14, 1984, 36–43). F. Šanjek i J. Tandarić u radu »Juraj iz Slavonije (1355/60–1416)« (god. VIII, br. 13, 1984, 1–23) prikazuju njegov književni i profesorski rad na Sorbonni osvrćući se posebno na redakciju asketsko-teoloških rasprava i adaptaciju biblijsko-teoloških priručnika. Školovanjem sedmorice studenata iz Slavonije, Srijema i Dalmacije bavi se M. Tanaka u prilogu »Hrvatski studenti na pariškom sveučilištu u 14. i 15. stoljeću« (god. IX, br. 15, 1985, 36–42). F. Šanjek i I. Tomljenović u radu »Dominikanci i razvoj školstva u srednjovjekovnoj Hrvatskoj« (god. X, br. 17, 1986, 48–73) upozoravaju na značenje dominikanskih samostana kao kulturnih i intelektualnih žarišta. Posebno prikazuju djelovanje škola u Zagrebu, Čazmi, Dubrovniku, Zadru, Splitu i Kotoru te važnost studija u pripremanju propovjednika. A. Tuillier u radu »Hrvati i pariška intelektualna sredina u XIV i XV stoljeću« (ibid., 74–91) prikazuje djelovanje istaknutih intelektualaca hrvatskog porijekla na pariškom sveučilištu i u crkvenim krugovima. »O podrijetlu hrvatskog dominikanca Andrije Jamometića (1420/30–1484), znamenitog borca za reformu« raspravlja N. Klaić (god. XI, br. 19, 1987, 1–8). Autorica pokušava utvrditi domovinsku i stalešku pripadnost Jamometića te smatra da je njegovo porijeklo u zaleđu Zadra na području lučke županije i zaključuje da su Jamometići status plemića stekli tek u doba Ludovika Anžuvina sredinom XIV. stoljeća. Ocjenjujući naposljetku ovaj tematski blok, smatramo da su obradom niza značajnih intelektualaca iz hrvatske crkvene povijesti, autori dali značajan doprinos i poticaj proučavanju povijesti intelektualaca, nažalost još nedovoljno obrađenoj temi u domaćoj historiografiji.

Niz radova posvećen je nekim dosada manje obrađivanim temama iz srednjovjekovne crkvene povijesti. Dio radova posvećen je pitanjima srednjovjekovne crkvene topografije i obradama regija. Tako M. Hrg u radu »Ubikacija nekih župa zagrebačke biskupije iz XIV stoljeća« (god. I, br. 1, 1977, 47–61) na osnovi arhivske građe ispravlja pojedine krive ubikacije u historiografiji. »Sakralni spomenici Bjelovarskog kraja« tema je priloga S. Kožula (god. II, br. 2, 1978, 17–38).

⁵ F. Šanjek u nizu priloga objavljuje pojedina Kažotićeva djela, te bio-bibliografske podatke o njemu (Blaženi Augustin Kažotić Trogiranić /oko 1260–1323/, bio-bibliografski podaci, god. III, br. 4, 1979, 133–154; Nadležnost inkvizicije u svjetlu Kažotićevih »Izlaganja o pitanjima kršćavanja slika i drugih praznovjerja«, god. IV, br. 5, 1980, 63–78). Zajedno s A. Pavlovićem F. Šanjek izdao je i djelo: Augustin Kažotić, Rasprava o siromaštvu, god. I, br. 1, 1977, 67–90.

Prikazujući utjecaj pavlinskih, templarskih i prosjačkih samostana na razvoj crkvene umjetnosti od kasnogotičkog do historicističkog razdoblja, autor zaključuje da zbog utjecaja turskog faktora veliki dio srednjovjekovnih objekata nije sačuvan. Autor komparativnom analizom prikazuje preostale sakralne objekte tog područja. J. Škafar u prilogu »Prekmurski del Beksinskega arhidiaconata do leta 1400.« (god. III, br. 4, 1979, 8–50) prikazuje postanak, razvoj, granice i pripadnost ovog dijela srednjovjekovne zagrebačke biskupije, sada nastanjene slovenskim stanovništvom. »Hrvatska biskupija od 1352—1578. godine« M. Žugaja (god. X, br. 17, 1986, 92—112; god. X, br. 18, 1986, 1—26) razmatra da li su hrvatski biskupi isključivo titularni, upozoravajući na moguće područje njihove jurisdikcije. Smatra da hrvatska biskupija nema kontinuiteta u odnosu na istoimenu biskupiju iz vremena narodne dinastije te da prestaje djelovati s turskim osvajanjima, kada se pretvara u titularnu, da bi kasnije potpuno nestala.

Dio priloga posvećen je povijesti crkvenih redova u srednjovjekovnoj Hrvatskoj. A. Fazinić u prilogu »Pet stoljeća dominikanske prisutnosti na Korčuli (1480—1980)« (god. IV, br. 6, 1980, 83—86) donosi nekoliko dokumenata iz povijesti korčulanskih dominikanaca povjesničara Petra Dimitrija iz Korčule, koji se odnose na razdoblje od 1480. do 1844. godine.⁶ L. Dobronić u radu »Regularni kanonici sv. Groba Jeruzalemskog u Hrvatskoj« (god. VIII, br. 14, 1984, 1—35) na osnovi izvorne arhivske građe razmatra prisutnost ovog reda u srednjovjekovnoj Slavoniji, smještaj njihovih posjeda (Glogovnica, Marča, Tkalec) i kronološki niz prepozita glogovničke prepoziture od XIII. do XIX. stoljeća. L. Dobronić autorica je i rada »Augustinci u srednjovjekovnoj Slavoniji« (god. XI, br. 20, 1987, 1—25). Razmatra njihovo djelovanje od XIII. do XV. stoljeća nabrojajući njihova glavna sjedišta (Banoštor, Vaška, Irig, Dubica, Garić, Ilok, Borovo, Križevci, Velika). »Franjevci konventualci u Istri« Lj. A. Maračića (god. XII, br. 21, 1988, 141—164) pregled su njihova djelovanja u istarskim gradovima od XIII. stoljeća do perioda francuske uprave početkom XIX. stoljeća. S. A. Jalimam u radu »Dominikanci u srednjovjekovnoj Bosni« (god. XII, br. 22, 1988, 73—86) upozorava na njihovo djelovanje za iskorjenjivanje hereze te u svojstvu mrkanjsko-trebinjskih biskupa i papinskih poslanika.⁷ Poviješću crkvenih redova bavi se i I. Tomljenović u radu »Prilog povijesti hrvatskih cistercita« (ibid., 20—27). Autor prati djelovanje cistercita u Topuskom od 1215. godine upozoravajući na razdoblja uspona i opadanja tijekom XIV. i XV. stoljeća. Ukratko navodi i ostale muške i ženske cistercitske samostane, uspoređujući njihove arhitektonske osobitosti. A. Sekulić u prilogu »Pavlinski samostan u Dubici« (ibid., 28—34) na osnovi vladarskih, banskih i velikaških povelja prikazuje djelovanje dubičkih pavlina od XIII. do XV. stoljeća. Ukratko

⁶ Isti autor u više priloga razmatra povijest otoka Korčule u srednjem i novom vijeku (Strossmayer i Korčula, god. III, br. 3, 1979, 70—79; Restauratorski radovi na korčulanskoj katedrali, god. IV, br. 6, 1980, 26—37; Kongregacija sestara dominikanki sv. Andela čuvara na Korčuli, ibid., 87—90; Sakralni spomenici grada Korčule i njihovo čuvanje, god. VI, br. 9, 1982, 37—45; Srebrena raspela iz župne crkve u Smokvici na otoku Korčuli, god. IX, br. 15, 1985, 233—237).

⁷ Isti autor u radu »Spor dominikanaca i franjevacu u srednjovjekovnoj Bosni« (god. XIII, br. 23, 1989, 9—19) razmatra sukob oko inkvizicije i širenje utjecaja franjevačkog reda u Bosni u XIV. stoljeću.

prikazuje propast samostana u doba provala Turaka i neuspjele pokušaje njegove obnove. Isti autor sličnom metodologijom obrađuje i »Pavlinski samostan bl. djevice Marije na Gariću« (god. XIV, br. 25, 1991, 49—65). M. Žugaj u radu »Samostani franjevac konventualaca u bosanskoj vikariji« donosi njihovu detaljnu katalošku obradu navodeći uz svaki samostan najznačajnije podatke iz njegove povijesti, njegov smještaj i trajanje. Rad je popraćen brojnim bilješkama i jednom kartom, a obrađeno je 100 samostana (ibid., 1—48).

Nekoliko radova posvećeno je kulturnoj povijesti srednjeg vijeka. A. Ivandija u radu »Prilozi za građevnu povijest zagrebačke katedrale« (god. V, br. 8, 1981, 1—13) na osnovi terenskih istraživanja i kronike Ivana Goričkog raspravlja o pitanju smještaja prvotne katedrale zaključujući da su prije provala Tatara postojale dvije katedrale (veća i manja).⁸ »Srednjovjekovna korčulanska groblja« predmet su istraživanja A. Kapor (god. VI, br. 9, 1982, 46—65). Autor u ovom pomalo neuobičajenom prilogu arheološkom metodom opisuje smještaj i raspored grobnica navodeći istaknutije natpise i grobove poznatijih osoba.⁹

Pitanjem hodočašća bavi se nekoliko priloga. »Prilog povijesti šibenskih hodočašća u kasnom srednjem vijeku« J. Kolanovića (god. VI, br. 9, 1982, 13—36) predstavlja svježinom teme jedan od značajnijih doprinosa proučavanju ovog u našoj historiografiji zapostavljenog problema. Autor donosi brojne kvantitativne pokazatelje te utvrđuje smjerove hodočašća iz Šibenika u bliža i dalja svetišta. »Hrvatska hodočašća u Loreto« tema su rada N. M. Rošićića (god. VII, br. 11, 1983, 88—96). Autor prikazuje hrvatska hodočašća u ovo za Dalmaciju i Hrvatsku najznačajnije svetište od XIV. do XX. stoljeća. Temom hodočasništva bavi se i J. Richard u prilogu »Križari i putnici u srednjovjekovnoj Slavoniji« (god. X, br. 18, 1986, 27—39). Autor opisuje viđenja srednjovjekovnih putnika o Hrvatskoj od XI. do XIV. stoljeća, smatrajući da su njihova svjedočanstva suviše rijetka da bi se na njihovu temelju moglo doći do preciznijih zaključaka te da uz izuzetak luka kopneni prostor nije bio mjesto čestih prolazaka putnika i hodočasnika iz zapadne Evrope. L. Margetić u radu »Počeci prošteništa i franjevačkog samostana na Trsatu« polazeći od Trsatskog zbornika, Kašićeva djela »Istoria Loretana od sftetae Kuchiae Bogorodičine« i »Historia Tersattana« F. Glavinića te kritičke analize srednjovjekovnih diplomatskih izvora zaključuje da se podaci predaje ne mogu odnositi na kraj XIII. stoljeća, pa postanak svetišta smješta u doba Nikole IV Frankapana u XV. stoljeću. Autor u prilogu donosi originalni tekst i prijevod papinske povelje iz 1420. godine kojom se Trsatskoj crkvi Sv. Marije dodjeljuju oprost i glagoljsku pribilježbu o oprostima dopisanu na istoj pergameni sredinom XV. stoljeća (god. XIV, br. 25, 1991, 49—77).

Političkom poviješću srednjovjekovne Bosne bave se S. M. Džaja i M. Brković. S. M. Džaja u prilogu »Ideološki i politološki aspekti propasti bosanskog kraljevstva 1463. g.« (god. X, br. 18, 1986, 206—210) upozorava na velike sile i nedosljednu

⁸ A. Ivandija je spomenuti problem dotaknuo već u radu: Prilog građevnoj povijesti zagrebačke katedrale (god. V, br. 7, 1981, 123—124).

⁹ A. Kapor autor je i priloga Korčulani i Zavod sv. Jeronima u Rimu (god. VII, br. 11, 1983, 112—121), u kojem donosi popis Korčulana članova ilirske kongregacije, pitomaca Zavoda i hodočasnika iz Korčule.

politiku bosanskih kraljeva i oblasnih feudalaca kao na faktor njezine unutrašnje destabilizacije. Smatra da Crkva bosanska tada ne predstavlja značajan faktor te da je njezin utjecaj na tok tadašnje bosanske povijesti neznatan, M. Brković u prilogu »Uloga bosanskog kralja Tvrtka I u zbivanjima prije, u vrijeme i nakon Kosovske bitke 1389. g.« (god. XIII, br. 23, 1989, 1—8) na osnovi Tvrtkovih povelja Šibeniku, Splitu i Braču zaključuje da je Tvrtkova vojska odnijela pobjedu te da njegove vijesti o tome nisu samo puko hvalisanje, ističući pritom da time ipak nisu mogli biti zaustavljeni turski prodori.

Nekoliko priloga obrađuje problematiku Crkve bosanske. Tako A. Mijatović u historiografskom pregledu »Problematika nestanka 'Crkve bosanske' u poratnoj historiografiji« (god. II, br. 2, 1978, 1—16) upozorava na složenost navedenog problema, ističući da su sami autori zbog svojih nacionalnih, političkih i vjerskih motiviranosti unosili previše subjektivnih stavova. Autor iscrpno uspoređuje radove historičara, smatrajući da samo neki od njih zaslužuju veću pažnju (Solovjev, Šidak, Filipović, Mandić, Hadžijahić). S. M. Džaja u radu »Tlo nastanka i protubogumilska komponenta 'Šibenske molitve'« (god. III, br. 3, 1979, 80—92) kritizira tezu J. Vončina da je Šibenska molitva propagandni tekst uperen protiv Crkve bosanske. Autor smatra da je protuheretičko obilježje općenitog karaktera te to obrazlaže teološkoliturgijskom analizom teksta. F. Šanjek kritički objavljuje »Interrogatio Iohannis (Ivanova pitanja), katarski apokrif slavenske provenijencije i dualističko poimanje svijeta u srednjem vijeku« (god. V, br. 7, 1981, 43—64). Autor smatra da je navedeni spis integralni katekizam bogumilskog vjerovanja.

Prilog poznavanju bosansko-humskih crkvenih prilika i odnosa predstavlja i kritičko objavljivanje pisma carigradskog patrijarha Genadija sinajskim monasima o Stjepanu Kosači i »Uspomena« Silvestra Siropoulosa s firentinskog koncila u rubrici »Vrela« u članku A. Pavlovića »Katolici i pravoslavni u našim krajevima prema grčkim vrelima iz 15. stoljeća« (god. XIV, br. 25, 1991, 95—108). Tekstovi se objavljuju u grčkom originalu i hrvatskom prijevodu, a popraćeni su kratkim uvodima i bilješkama.

Srednjovjekovnom problematikom bave se i dva simpozija, održana o organizaciji Teološkog fakulteta, a čiji su referati objavljeni u časopisu. U Vrbniku je održan znanstveni skup »Glagoljaštvo otoka Krka« 10—12. listopada 1980. (god. IV, br. 6, 1980, 92—148).¹⁰ Drugi skup održan je u Iloku 14—15. listopada 1986. pod nazivom »Ivan Kapistran i njegovo vrijeme« (god. XI, br. 19, 1987, 66—186).¹¹

¹⁰ Nakon uvodnih tekstova J. Tandarića i T. J. Šagi-Bunić objavljeni su referati: M. Bolonić, Profil krčkog glagoljaštva u prošlosti (96—115); J. Bratulić, Glagoljska književnost između Istoka i Zapada (116—123); A. Benčin, Prenošenje glagoljske tradicije u liturgiji (124—135); J. Tandarić, Osobine krčkih glagoljskih liturgijskih kodeksa (136—140); A. Badurina, Iluminacije krčkih glagoljskih kodeksa (141—146); B. Fučić, Kulturno-povijesni aspekti glagoljske tradicije (147—148).

¹¹ A. Sekulić, Crkvene prilike u Bačkoj i Srijemu u XV stoljeću (66—76); L. Dobronić, Išezli srednjovjekovni redovi u Srijemu i Bačkoj (77—82); F. Šanjek, Heterodoksko kršćanstvo u našim krajevima u Kapistranovo doba (83—94); M. Kurelac, Hrvatski humanisti rane renesanse (95—107); N. Vukoja, Idejna raslojavanja u franjevačkom redu i Ivan Kapistran (108—115); F. E. Hoško, Franjevci u Srijemu, Slavoniji i Bačkoj potkraj srednjeg vijeka (116—130); E. Fuegedi, Lik i značaj Ivana Kapistrana (140—155);

Osim navedenih radova u časopisu je objavljen i manji broj radova o crkvenoj povijesti Hrvatske i Bosne u XIX. i XX. stoljeću.¹² Dio priloga posvećen je i različitim temama iz kulturne povijesti.¹³

Vrijednost časopisa povećavaju i zanimljive i vrijedne bibliografije o različitim temama iz crkvene povijesti, koje se objavljuju u svakom broju.

Iz svega što je ovdje navedeno vidljivo je da *Croatica Christiana Periodica* predstavlja dobar i dobro uređivan znanstveni časopis, čiji su prilozi značajan doprinos ne samo crkvenoj povijesti nego i hrvatskoj historiografiji uopće.

Zusammenfassung

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA, ZEITSCHRIFT DES INSTITUTS FÜR KIRCHENGESCHICHTE DER KATHOLISCHEN THEOLOGISCHEN FAKULTÄT IN ZAGREB

Lovorka Čoralić – Damir Karbić

Die Zeitschrift »Croatica Christiana Periodica« wurde 1977 ins Leben gerufen mit dem Ziel, die wissenschaftliche Forschung und den Unterricht in Kirchengeschichte zu fördern und zu popularisieren. Die Zeitschrift stellt einen bedeutenden Beitrag zur kroatischen Geschichtsschreibung dar, sowohl durch die Wahl der Themen, die auf interdisziplinäre Weise behandelt werden, als auch durch das Niveau der Beiträge. Sie ist der Mitarbeit der Wissenschaftler aus dem In- und Ausland offen, die in ihren Beiträgen die kirchlichen Aspekte der kroatischen Geschichte bearbeiten.

Die Verfasser stellen den Inhalt der Zeitschrift hinsichtlich der Themen dar und können einige Themenkreise feststellen (die frühmittelalterliche Geschichte, Diplomatie, Historiographie, mittelalterliche Kirchentopographie, Geschichte der Orden, Kulturgeschichte, die archivistische Bearbeitung einzelner Archivbestände und -sammlungen sowie die Darstellung einzelner narrativer und anderer Quellen).

Einen besonders bedeutsamen Kreis der Zeitschrift stellen die Arbeiten dar, die einzelnen Intellektuellen im Mittelalter und der Renaissance sowie intellektuellen Bewegungen und den schulischen Institutionen zu jener Zeit gewidmet sind. Diese Beiträge sind schon aus dem Grund so interessant und bedeutsam, weil sie eines der bislang noch wenig

---

M. Mirković, Prilog studiji ikonografije sv. Ivana Kapistrana (140–155); A. Mijatović, Ivan Kapistran i borbe za Beograd 1456. g. (156–164); M. Batorović, Kroz prošlost i sadašnjost Iloka (165–186).

¹² Ovdje ćemo radi ilustracije navesti samo neke od njih: A. Sekulić, Preporoditeljska i povijesna baština Ivana Antunovića (god. II, br. 2, 1978, 47–63); J. Kolanović, Jedna sporna epizoda iz života Maksimilijana Vrhovca (god. V, br. 7, 1981, 1–28); A. Orlovač, Dr Josip Stadler – upravitelj banjalučke biskupije (god. VIII, br. 14, 1984, 44–63).

¹³ npr. M. I. Brlek, Novi pogledi na Joakima Stullija (1730–1817), hrvatskog leksikografa, povodom 250. obljetnice rođenja (god. V, br. 7, 1981, 140–146); B. Fučić, Kulturno-povijesni vidovi glagoljske epigrafike (god. V, br. 8, 1981, 135–189); A. Badurina, Evanđelistar iz 11. stoljeća u šibenskoj katedrali (god. VII, br. 11, 1983, 97–111); Č. Petešić, Glagoljski prvotisci i pavlini (god. XIII, br. 23, 1989, 27–44).

bearbeiteten Gebiete im Rahmen der kroatischen Geschichtsschreibung decken. In der Bewertung dieses Themenkreises sind wir der Meinung, daß durch die Bearbeitung einer Reihe bedeutender Intellektuellen aus der kroatischen Kirchengeschichte die Autoren wichtige Beiträge und Anregungen in der Erforschung der Geschichte von Intellektuellen gegeben haben, also zu einem leider noch nicht genügend bearbeiteten Thema in der kroatischen Historiographie.

Die Verfasser kommen zur Schlußfolgerung, daß die *Croatica Christiana Periodica* eine gute und gut redigierte wissenschaftliche Zeitschrift ist, deren Beiträge nicht nur für die Kirchengeschichte sondern auch für die allgemeine kroatische Geschichtsschreibung von Bedeutung sind.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUŠ

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Filozofski fakultet, Uj. Đure Salaja 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja 3.000 HRD

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo za znanost Republike Hrvatske
Hrvatski tiskarski zavod u Zagrebu -- listopad 1992.